

Lech Kalinowski

Józef Edward Dutkiewicz (1903-1968)

Ochrona Zabytków 43/4 (171), 189-191

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

scale. The first organizers and creators of the Cracow Department of Conservation of Works of Art were already deceased professors of both combined higher schools of Cracow. In the majority, these were teachers from WSSP such as: Józef Edward Dutkiewicz, PhD, Stanisław Jakubowski, Marian Słonecki, Wiesław Zarzycki, Władysław Cholewiński and from the Academy of Fine Arts — Jan Hopliński. However, the main creator of the Department's concept was the art historian, painter and conservator of paintings (mostly mural) — Józef E. Dutkiewicz. The department trained students in two basic specializations: conservation of paintings and the conservation of sculpture, with a domination of paintings, and also in the field of painting techniques and technologies. For some time, also, there was a separate specialization in the conservation of graphic art, paper and books in the beginning (until 1961). However, this was closed down due to the shortages of space and faculty members.

The didactic work of the 1950's, determined by the situation of the country's material heritage at the time, concentrated mainly on problems connected with rescue work and documentation. However, with developing organization and with the progress of conservation knowledge, the program tasks were successively enriched with the analytical-research aspect. These new tendencies were manifested in the field of technical analysis of the material structure of a work of art, as well as in the development of the cognitive sphere in its artistic form and content. This maintenance of equilibrium between both spheres of theoretical research (in the exact and historical sciences) has existed from the beginning and still remains a characteristic feature of the didactic program of the Cracow training centre. In the field of conservation practice on the other hand, established as the basic aim of didactic undertakings, apart from improvements in conservation methodology and technology, particular emphasis has been placed on artistic arrangement for many years.

In the mid-1960's, the basic organizational structure of the centre was finally crystallized and fixed, with a division into two institutes of conservation, combining the problems of the nature of the material. The school encompassed: the 1st Institute of Conservation of Wall Paintings and Architectonic Sculpture, the 2nd Institute of Conservation of Easel Paintings and Wood Polychrome Sculpture and the 3rd Institute of Technology and

Painting Techniques (which from 1978 has broadened its didactic program to include the problems of sculpture).

In 1972, the original form of the Department of Conservation of Works of Art was restored, with a simultaneous passing over to the system of a full five-year of study at the Academy. An expression of the Department's efforts towards total autonomy in the structure of the Academy was the establishment in 1975 of the 4th Institute of General art (drawing, painting and sculpture), headed by *docent* (assistant professor) Eugeniusz Wańko, and in later years until today — by *docent* Stanisław Wiśniewski.

In both decades, the 1970's and 1980's, a dynamic growth can be observed in all the established lines of training, with particular emphasis placed on the research foundations in the exact sciences, perfected at the Institute of Applied Physics and Chemistry under Maria Ligęza, PhD. This development is accompanied by a vital involvement of the Department and its staff in the life of the community and in cooperation with other active circles, e.g. in the campaign of protection of the city's cultural heritage and restoration of its collections.

For some time, the model of the Cracow school of conservation of works of art as a didactic centre has been arising interest of the authorities of various art institutions of higher education in western and eastern Europe. The frequent proofs of the competent activity of its graduates on the territory of various countries of Europe and outside of it strengthen its position. In spite of many shortcomings of an organizational and economic nature that hamper the natural development of the conservation centre of the Cracow Academy, this institution, during its forty-year existence has made a serious and significant contribution to the rescue and multiplication through discoveries of the Polish cultural heritage mainly in the field of historical paintings and sculpture. During the four decades, the Cracow school of conservation has managed to create its own style of didactic work, with an open and versatile attitude towards the complex problem of rescuing historical works of art and restoring their value.

I am convinced that the feeling of co-responsibility that the creators and continuators of the Department have had from the beginning for the fate of the material heritage of Polish culture, so much diminished by historical circumstances, is the foundation for activity that has determined the further development of the Cracow training centre in the field of conservation of works of art.

LECH KALINOWSKI

JÓZEF EDWARD DUTKIEWICZ (1903-1968)

Cechą, która wyróżniała Józefa E. Dutkiewicza w środowisku historyków sztuki i konserwatorów pierwszej generacji XX w., była wszechstronność jego teoretycznych i praktycznych uzdolnień oraz artystycznych i naukowych zainteresowań. Życie swoje od początku kształtował pod znakiem sztuk pięknych: jako artysta malarz i jako historyk sztuki, jako konserwator zabytków zaangażowany na polu ochrony dóbr kultury i jako konserwator malarstwa pracujący przy sztalugach i na rusztowaniu, jako organizator Wydziału Konserwacji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie i jako nauczyciel młodszego pokolenia konserwatorów dzieł sztuki, jako współtwórca Komisji Teorii i Historii Sztuki przy Oddziale Polskiej Akademii Nauk w Krakowie i jako autor publikacji o sztuce dawnej i współczesnej. W tej wielozakresowości swoich poczynań potrafił jak rzadko kto myśl przekształcać w działania i działaniem kształtować myśl.

Na uformowanie się osobowości Dutkiewicza złożyły się studia na Wydziale Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, ukończone w 1927 r. i Wydziale Filozoficz-

nym Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie uzyskał stopień naukowy doktora (z zakresu historii sztuki) w 1930 r. Studia malarskie kontynuował jeszcze przez pół roku w Paryżu pod kierunkiem Józefa Pankiewicza, zapoznając się równocześnie z zagadnieniami konserwatorstwa w École du Louvre.

Malarstwo było jego żywiołem twórczym. W latach 1927-1947 brał udział w różnych wystawach; należał do grupy „Pryzmat”. Ponadto w latach 1926-1930, 1942-1944 i 1952-1963 stworzył wiele dekoracji malarskich we wnętrzach oraz projektów zewnętrznych elewacji zespołów zabytkowych. W tym też czasie sam wykonywał prace z zakresu konserwacji malarstwa ściennego i nimi kierował. Będąc twórcą żywo związanym z współczesnością, nie wahał się łączyć z dziełem dawnym form nowych i śmiałych.

Jako historyk sztuki ogłosił w latach 1932-1968 wiele cennych studiów i artykułów o sztuce dawnej, nowej i najnowszej. W 1948 r. habilitował się w Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie znakomitej rozprawy *Malow-*

polska rzeźba średniowieczna 1300-1400. Autorytet, jakim się w środowisku historyków sztuki powszechnie cieszył, sprawił, że został prezesem Krakowskiego Oddziału Stowarzyszenia Historyków Sztuki i przewodniczącym Komisji Teorii i Historii Sztuki przy Oddziale Polskiej Akademii Nauk.

Od powrotu z Francji po studiach malarskich za swój główny zawód wykonywany obrał konserwatorstwo, pełniąc do 1939 r. kolejno funkcje konserwatora zabytków w Warszawie, Łucku i Lublinie. Szczególnie owocne były lata lubelskie (1936-1939), kiedy zainicjował i zrealizował po raz pierwszy restaurację zabytków śródmieścia Lublina, Zamościa i Kazimierza nad Wisłą. Był w tym czasie sekretarzem Związku Pracy Twórczej w Lublinie, a po wybudowaniu gmachu Pracy Twórczej został dyrektorem Instytutu Lubelskiego obejmującego Muzeum, Bibliotekę Łopacińskich i Wystawę Sztuki Współczesnej.

W latach wojny, zatrudniony jako malarz-konserwator w Muzeum w Tarnowie, wykonywał prace przy obrazach i rzeźbach średniowiecznych. Po wojnie zorganizował w Tarnowie ze zbiorów podworskich Muzeum Ziemi Tarnowskiej, a także jako wizytator z ramienia Ministerstwa Kultury i Sztuki brał udział w zabezpieczaniu zabytków na Śląsku. W latach 1946-1951 był konserwatorem zabytków województwa krakowskiego i miasta Krakowa. W 1948 r. założył i objął redakcję, którą prowadził z przerwą w latach 1951-1961, czasopisma konserwatorskiego „Ochrona Zabytków”.

Od 1949 r. prowadził wykłady z teorii sztuki w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, gdzie wkrótce został mianowany profesorem nadzwyczajnym konserwacji i gdzie zorganizował i prowadził jako dziekan Wydział Konserwacji Dzieł Sztuki.

Dzisiejszy Wydział Konserwacji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie powstał w 1950 r. w wyniku połączenia utworzonego w 1948 r. i kierowanego przez Wiesława Zarzyckiego Studium Konserwacji na Wydziale Konserwacji Dzieł Sztuki w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych — z powołaną do życia w 1949 r. Katedrą Technologii i Technik Malarskich Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Dutkiewicz objął wówczas stanowisko dziekana Wydziału Konserwacji Dzieł Sztuki w nowo utworzonej Akademii Sztuk Plastycznych (przekształconej w 1956 r. w Akademię Sztuk Pięknych), a po 1960 r. dziekana Studium Konserwacji Dzieł Sztuki na Wydziale Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych i stanowisko to zajmował — z przerwą w latach akademickich 1956-1957 i 1960-1961, kiedy dziekanem był Jan Hopliński — aż do swojej tragicznej śmierci w 1968 r.

Malarstwo ścienne było ulubioną dziedziną jego twórczości i działalności dydaktycznej. Od 1951 r. kierował Katedrą Konserwacji Malowideł Ściennych. W latach 1962-1965 był ponadto kierownikiem Katedry Konserwacji Malowideł Sztalugowych i Rzeźby Drewnianej Polichromowanej. Dzięki Jego staraniom zagadnienia konserwacji malowideł ściennych stały się osobnym przedmiotem dydaktycznym i jednym z głównych kierunków kształcenia na Wydziale Konserwacji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

W ramach zajęć uczelnianych prowadził ćwiczenia praktyczne z zakresu poszukiwania, odświeżania i konserwacji malowideł ściennych, a od 1961 r. ponadto ćwiczenia z zakresu inwentaryzacji rysunkowej i kolorystycznej oraz kopii malowideł ściennych.

Podstawą działalności dydaktycznej Katedry Konserwacji Malowideł Ściennych były prace wykonywane w terenie. Prowadził je Dutkiewicz w Krakowie i całej Małopolsce oraz na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Stanowiły one znakomitą szkołę indywidualnych i zbiorowych dokonń. Uczyły równocześnie odpowiedzialności i koleżeńskiego współzycia. Owocem ich było wiele poważnych odkryć na polu średniowiecznego malarstwa ściennego. Zajęcia te łączyły się z próbami usystematyzowania metod badawczych, poszukiwania malowideł pierwotnych i naukowej dokumentacji tych poszukiwań. Odświeżanie i konserwowanie odkrytych malowideł ściennych w celach ochrony konserwatorskiej.

We wszystkich swoich działaniach Dutkiewicz był autorytetem. Ktokolwiek zetknął się z Nim, odczuwał wpływ Jego porządkującej i kierującej indywidualności. Rzecz znamienna, umiał swoją wizję przyszłego Wydziału Konserwacji Dzieł Sztuki realizować i rozwijać konsekwentnie w miarę finansowych i organizacyjnych możliwości uczelni. Starszą kadrę nauczającą stopniowo zastępował i uzupełniał młodszą, troskliwie dobieraną z szeregów wyróżniających się absolwentów. Dziś grono nauczające to w większości dawni uczniowie Dutkiewicza.

Nowemu, naukowemu podejściu do spraw konserwacji dzieł sztuki dawał praktycznie wyraz zakładaniem i rozbudowywaniem pracowni usługowych chemicznych i fizycznych oraz wciąganiem do współpracy w badaniach przedstawicieli Politechniki Krakowskiej i Akademii Górniczo-Hutniczej. Pracę konserwatora, która jeszcze w pierwszych latach po wojnie miała charakter indywidualnego wysiłku artystycznego, zmieniał w działanie zespołowe podporządkowane wymogom poznania naukowego i uwarunkowane posiadaniem warsztatu o najwyższym poziomie technologicznym i technicznym.

Nagle odejście Dutkiewicza w pełni sił twórczych i organizacyjnego rozmachu środowisko konserwatorów i historyków sztuki: kolegów, współpracowników i uczniów, odczuło jako dotkliwą i nie dającą się łatwo zastąpić stratę. Tradycja jednak Jego wybiegającej w przyszłość wizji jest wciąż żywa i, mimo zmieniających się założeń estetycznych, stanowi kanon postępowania konserwatorskiego. Jeśli dwadzieścia dwa lata po śmierci swojego dziekana Wydział Konserwacji Dzieł Sztuki istnieje i nadal się wszechstronnie rozwija, dzieje się tak dzięki znakomitemu przygotowaniu, jakie obecni członkowie Rady Wydziału otrzymali w czasie studiów i po ich ukończeniu jako pracownicy naukowi Wydziału. Wybitny talent pedagogiczny i dalekowzroczna polityka personalna Józefa Edwarda Dutkiewicza sprawiły, że Wydział Konserwacji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie jest w swej istocie Wydziałem Jego imienia.

*prof. dr Lech Kalinowski
ASP — Kraków*

JÓZEF EDWARD DUTKIEWICZ (1903-1968)

Józef Edward Dutkiewicz has been distinguished from among art historians and conservators of the generation of the 20th century by the versatility of his theoretical and practical skills and his artistic and scientific interests. He formed his life around the fine arts: as an artist painter and as an art historian, as a conservator of monuments involved in the field of the protection of cultural property and as a conservator of paintings working at the easel and on scaffolding, as organizer of the Department of Conservation of Works of Art at the Academy of Fine Arts in Cracow and as a teacher of the younger generation of art conservators, as co-creator of the Committee of Theory and History of Art at the Division of the Polish Academy of Sciences in Cracow and as author of publications on historical and contemporary art. He chose his main profession to be that of conservator, serving in 1939 as conservator of monuments successively in Warsaw, Łuck and Lublin. The Lublin years (1936-1939) were particularly fruitful, when he initiated and carried out for the first time the restoration of monuments of the city centre of Lublin, Zamość and Kazimierz on the Vistula. During the war, employed as a painter conservator at the Muzeum in Tarnów, he worked on medieval paintings and sculpture. After the war, he organized the Museum of the Tarnów District from collections of old manors. He also took part in the protection of monuments in Silesia. In 1946-1951, he was conservator of the monuments of the Cracow voivodeship and the city of Cracow. In 1948 he established and headed the editing of the conservation magazine "Ochrona Zabytków" (Monument Protection), with the exception of the interval 1951-1961.

From 1949 he gave lectures on the theory of art at the Academy of Fine Arts in Cracow, where he was shortly appointed associate of conservation and where he organized and headed as dean the Department of Conservation of Works of Art, in the newly established Academy of Art (transformed in 1956 into the Academy of Fine Arts). After 1960 he became dean of the School of Conservation of Works of Art at the Department of Painting of the Academy of Fine Arts and this post he held, with the exception of the academic years 1956-1957 and 1960-1961, until his tragic death in 1968.

From 1951 he headed the Institute of Conservation of Wall Paintings, and in the years 1962-1965 he was also head of the Institute of Conservation of Easel Paintings and Polychrome Wood Sculpture.

He manifested his scientific approach to matters of conservation of works of art in the establishment and expansion of the servicing chemical and physical workshop and by drawing into cooperation representatives of the Cracow Technical University and the Academy of Mining and Metallurgy. He changed work as conservator for team work subordinated to the requirements of scientific cognition and calling for laboratories of the highest technical level.

In all his activities Dutkiewicz was an authority. His sudden departure has been felt as a painful loss among conservationists and art historians. His vision, looking into the future, has remained a basic canon of conservation conduct, in spite of the changing aesthetic assumptions.

WŁADYSŁAW ZALEWSKI

KATEDRA KONSERWACJI MALOWIDEŁ ŚCIENNYCH I RZEŻBY ARCHITEKTONICZNEJ (1966-1990)

Katedra została utworzona w 1951 r. przez prof. dr. Józefa Edwarda Dutkiewicza, który prowadził ją i rozwijał, aż do swojej tragicznej śmierci w 1968 r.¹ Dzięki jego staraniom problemy konserwacji malowideł ściennych stały się jednym z głównych kierunków działalności i kształcenia na Wydziale Konserwacji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie². Łączyło się to z przeznaczeniem ok. połowy godzin dydaktycznych z zakresu konserwacji na malarstwo ścienne.

Profesor Dutkiewicz potrafił stworzyć dynamiczny i atrakcyjny program, który — mimo wielkich trudności — konsekwentnie realizował. Na dwa lata przed śmiercią opublikował założenia i wyniki działalności Katedry na łamach „Ochrony Zabytków”³.

Najważniejsze kierunki działania stanowiące o prawidłowym rozwoju Katedry można określić w następujący sposób:

— położenie nacisku na bezpośredni kontakt z zabytkiem w czasie zajęć dydaktycznych, co łączyło się z organizacją wyjazdów w teren, transportu materiałów i warunków zapewniających prowadzenie prac.

— usystematyzowanie metod prac badawczo-poszukiwawczych, zarówno ich wykonywania, jak i dokumentowania⁴.

Po raz pierwszy też na tak dużą skalę rozpoczęto przenoszenie malowideł ściennych. W tej dziedzinie nie było w Polsce tradycji ani doświadczeń. Działania podjęte w Katedrze uratowały wiele malowideł, zwłaszcza na terenie Dolnego Śląska, gdzie w zrujnowanych budyn-

¹ M. Dayczak - Domanasiewicz. *Wspomnienia o profesorskiej działalności Józefa Edwarda Dutkiewicza*. W: Dysputy Konserwatorskie 1. *Problemy konserwacji malowideł ściennych*. Kraków 1979, s. 15.

² *Wystawa prac studentów Studium Konserwacji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie*. Katalog. Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie. Kraków, 1964; *Informator na rok akademicki 1968/1969 ASP w Krakowie*. Wydział Malarstwa. Studium Konserwacji Dzieł Sztuki.

³ J. E. Dutkiewicz. *Z działalności Katedry Konserwacji Malowideł Ściennej ASP w Krakowie*. „Ochrona Zabytków” 1966, nr 2, s. 49.

⁴ J. E. Dutkiewicz. *Badania sondazowe ścian dla stwierdzenia stanu zachowania malarstwa ściennego najstarszych okresów*. W: *Zagadnienia technologiczne konserwacji malowideł ściennych*. BMOiZ, seria B, T. XI, Warszawa 1965, ss. 41-50; M. Ligęza, *Określanie nawarstwień malowideł przy pomocy prostej optyki do thorakoskopu*, tamże, ss. 66-68.